

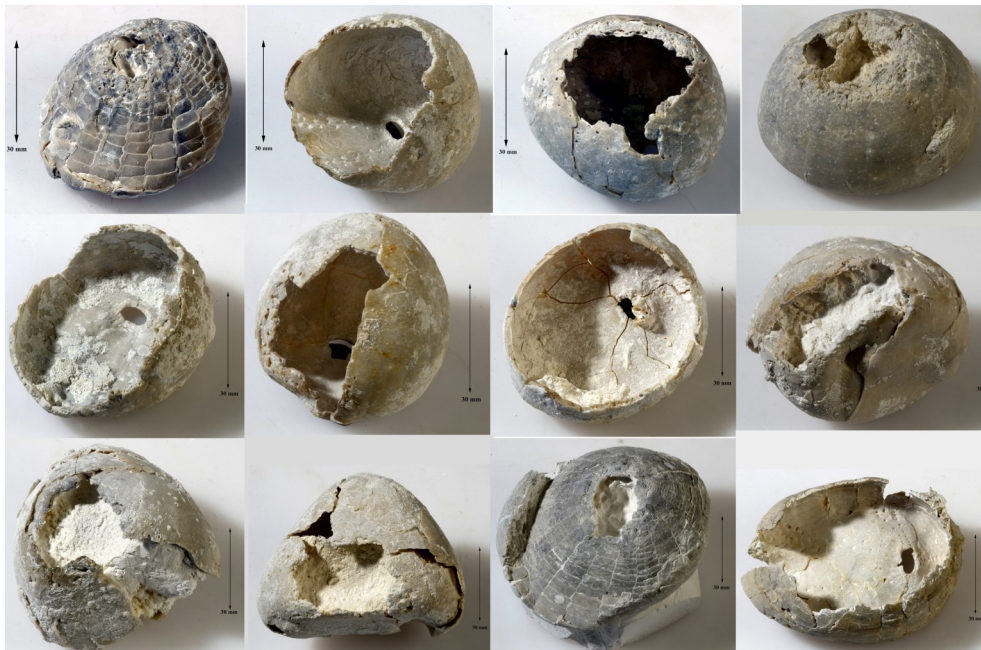
STENHUGGEREN

MEDLEMSBLAD FOR JYSK STENKLUB

51. årgang nr. 2

April 2025

Total nr. 188

De fleste samlere ville vist have kasseret fund af søpindsvin, der ligner ovenstående foto. MEN – lad være med det, indsaml både de perfekte og de andre. Nærmere undersøgelse kan vise spændende bevoksninger, sporfossiler eller gnav i skallerne, som en artikel i bladet viser: "De gravede søpindsvin".

Foto og collage: Sten Lennart Jakobsen.

Stenhuggeren: Medlemsblad for Jysk Stenklub

Formand:

Jeannette Kuhl, Byagervej 108 F., 8330 Beder 2714 2230
Telefontid kl. 17.00-18.30 jeannette.kuhl@gmail.com

Medlem af bestyrelsen og ansvh.redaktør af Stenhuggeren 2625 1733

Søren Bo Andersen, Engdalsvej 65A, 3.tv. 8220 Brabrand sba@geolsba.dk

Medlem af bestyrelsen og kasserer 8617 4697

Jytte Frederiksen, Myntevej 16, 8240 Risskov jytte@dichmusik.dk

Medlem af bestyrelsen og webmaster 3011 7956

Pia Kamuk Nielsen, Firkløvervej 103, 8464 Galten pipe73@live.dk

Medlem af bestyrelsen 2714 2230

Hanne Mølgaard hanne.olgaard@gmail.com

Medlem af bestyrelsen og turarrangør: 2076 0042

Niels Sandal, Mejløvænget 29, 8381 Tilst nielssandal@gmail.com

Medlem af bestyrelsen og turarrangør: 2828 0626

Michael L. Bertelsen, Bredstrupvej 18, 8500 Grenaa geocentergrenaa@gmail.com

Suppleant (1.) : Niels Olesen, nielsogmette@hotmail.com 2946 3699

Suppleant (2.) : Kent Albin Nielsen, kent@ksjm.dk 2260 7948

Tingskoven 22, 7330 Brande

Kontakt til klubben: Jysk Stenklub, Myntevej 16, 8240 Risskov.

Bank reg.nr. 1551 1217380

Årskontingent i 2025: 175 kr. for enkeltpersoner, 250 kr. for par (kun ét blad)

Årskontingent i 2026: 200 kr. for enkeltpersoner, 300 kr. for par (kun ét blad)

Klubbens hjemmeside: <http://www.jyskstenklub.dk/>, materiale til hjemmesiden sendes til Pia Kamuk Nielsen, pipe73@live.dk

Klubbens Facebook-side for medlemmer: «Jysk Stenklub».

Medlemslisten: Kan fås hos kassereren - Klubblade fra andre klubber bedes sendt til formanden. Fotos anvendt i dette blad er taget af *Arne Dich*, og *Niels Sandal* hvis ikke andet er nævnt

Indhold i dette nummer :

Side 3 Referat af Generalforsamlingen

Side 5 Formandens beretning

Side 13 Nye medlemmer

Side 14 Ædeltårnet i Aars

Side 20 Interaktion mellem fossile dyr—Gnavede søpindsvin i Skrivekridthavet

Side 25 Efterskrift til: Gnavede søpindsvin i Skrivekridthavet

Side 28 Turreferat: Tur til grusgrave på Djursland

Side 33 Turannonce: Tur til Stensmark Strand og Geocenter Grenaa

Side 34 Turannonce: Tur til Gram Lergrav og Museum

Side 35 FossilFestival 2025

Side 37 Spørg Stenhuggeren v/Søren Bo Andersen

Side 39 Kontingent / værksted

Bagsiden Programsiden

Referat af Generalforsamlingen 8. marts 2025

Referent: Søren Bo Andersen

Indkaldelse og Dagsorden er trykt i forrige nummer af Stenhuggeren, februar 2025 på side 3.

I henhold til pkt. 1 valgtes K. Ingemann Schnetler til mødets dirigent, og han konstaterede til en begyndelse, at mødet var lovligt og rettidigt indkaldt med henvisning til annonceringen i forrige nummer af klubbladet.

Pkt. 2 – Formandens beretning bringes som en helhed efter resten af dette referat.

Beretningen blev godkendt af forsamlingen.

*Kassereren, Jytte Frederiksen
fremlægger regnskabet.*

Foto: Arne Dich

Pkt. 3 – Regnskabet var dels blevet omdelt og blev mundtligt gennemgået af klubbens kasserer, Jytte Frederiksen. Regnskabet var behørigt underskrevet og godkendt af kasserer og to revisorer. Kassereren kredsede især om punkterne litteraturbeholdning, dvs indkøbte, men endnu ikke solgt litteratur. Klubben har dog en sund økonomi, som til dels hænger sammen med salg på fx Hasselagermessen, som dog vides at fortsætte også i år. Måske kan der opstå et problem, hvis messen i 2026 ikke skulle blive til noget. Fra salen kom et spørgsmål om alternativt at kunne være på fx Billund-messen eller andre messer. Kassererens svar var, at vi ikke ”går på strandhugst”, hvis andre stenklubber benytter sig af deres lokale messer. Klubben har i en lang årrække haft et stagnerende kontingent. Bestyrelsen vil foreslå en kontingentændring. Se pkt.8.

Hele regnskabet bringes efter dette referat og efter formandens beretning.
Regnskabet blev godkendt.

Budgettet for næste år var omdelt til orientering. Denne fremlæggelse er blot en orientering, der ikke kræver godkendelse.

Pkt. 4 – Valg af bestyrelsesmedlemmer (for 2 år). Hanne Mølgaard, Jeannette Kjøhl, Michael Lykke-Bertelsen, Pia Kamuk Nielsen og Søren Bo Andersen blev alle genvalgt.

Pkt. 5 – Valg af bestyrelsessuppleanter (for 1 år). Niels Olesen (1.suppl.), og Kent Albin Nielsen (2.suppl.) blev begge genvalgt.

Pkt. 6 – Valg af 2 revisorer uden for bestyrelsen. Ivan Herholt og Laila W. Andersen blev begge genvalgt.

Pkt. 7 – Valg af revisorsuppleant. Ingemann Schnetler blev genvalgt.

Pkt. 8 – Fastsættelse af kontingent for det kommende regnskabsår. Som allerede nævnt under regnskabsaflæggelsen ville bestyrelsen foreslå et let forhøjet kontingent, på 200 kr. for enkeltpersoner og 300 kr. for par (kun ét klubblad pr gang). Forslaget om ændret kontingent blev vedtaget.

Pkt. 9 – Indkomne forslag. Ingen indkomne forslag.

Pkt. 10 – Eventuelt (intet kan dog vedtages under dette punkt). Der var en efterlysning af fælles sommertur eller –arrangement i bus(ser). Formanden var klar over ønsket, men påpegede problemer med at synkronisere perioder og kalendere, men hun lovede at have det i ”baghovedet” i fremtiden. Fra salen kom en tak for det gode klubblad.

Herefter erklærede dirigenten generalforsamlingen for afsluttet, idet han takkede for god ro og orden. Formanden takkede ligeledes for dette og for Ingemann Schnetlers gode mødeledelse.

Formandens beretning for 2024

- som aflagt på Generalforsamlingen 8. marts 2025

Ved formand Jeannette Kühl

Om klubben

Vores klubs medlemstal ligger lige nu på 156. Der er i 2024 og frem til nu kommet 23 nye medlemmer til, så selv om der er medlemmer, der træder ud af den ene eller anden grund, ser fremtiden lys ud med et plus på 6 medlemmer. Velkommen til alle nye medlemmer, hvoraf flere deltager i vores klubmøder.

*Formanden, Jeannette Kühl
aflægger årets beretning. I baggrunden mødets
dirigent, Ingemann Schnetler.*

Foto: Arne Dich

I det hele taget er der et fint fremmøde til klubmøderne, hvor snakken går og alle hygger sig. Der møder i gennemsnit 40-45 medlemmer op til vores klubmøder, og mange tager fund med fra ture til strand og grusgrave.

Vi har klubmøder med foredrag i januar, februar, marts og april – og igen i september, oktober og november. I december har vi klubmøde uden foredrag men til gengæld vores traditionsrige julemøde med lotteri, julesang og -musik og Othellolagkage til alle.

I januar har vi oftest salg af dubletter og bøger.

I september har vi ”sten på bordet” og kan vise sommerens fund frem.

Jysk Stenklubs lukkede Facebookgruppe har lige nu ca. 90 medlemmer, hvilket vil sige lidt over halvdelen af klubbens medlemmer.

Facebookgruppen blev oprettet under Coronanedlukningen i 2020, for at klubbens medlemmer kunne have et mødested, når vi ikke kunne afholde klubmøder.

På Facebookgruppen kan man lægge gode ideer, billeder fra ture, spørgsmål og turannoncer ud med kort varsel. TAK til Hanne Mølgaard og Pia Kamuk Nielsen, der er Facebookgruppens administratorer!

Og ikke mindst tak til alle de klubmedlemmer, som har bidraget med opslag.

Jysk Stenklubs hjemmeside er også en del af klubbens ansigt udadtil. Pia er webmaster og sørger løbende for, at hjemmesiden fremstår skarp og nem at søge i og opdateret med vores klubblade. TAK til Pia for det store arbejde! På hjemmesiden kan man også finde mange fotos fra klubture. Også en stor tak til Arne Dich og Niels Sandal for at fotografere på vores ture.

Igen i 2024 deltog vi i Hasselager Messen den første weekend i oktober. Selvom der ikke var så mange gæster på messen som i 2023, havde vi et udmærket resultat.

Vores indtægter på messen kommer fra bl.a. donationer af bøger og samlinger. Klubben er meget taknemlig for disse gaver, som også bliver brugt som gevinster ved julemødet eller solgt ved dubletsalg på klubbens januarmøder.

I efteråret modtog vi endnu en stor samling af fossiler og krystaller, hvoraf noget blev udloddet som gevinster til julemødet og noget vil blive solgt på Hasselager Messen, som vi planlægger at deltage i igen i 2025.

Jysk Stenklub har en sund økonomi, og regnskabet er med Jytte Frederiksen som kasserer i de bedste hænder. Desuden udfører Jytte en del sekretærarbejde for bestyrelsen og har styr på vores bibliotek og klubbens salgsmateriale.

Tak til dig, Jytte, for din store indsats!

Også en tak til vores revisorer, Ivan Herholt og Laila Würfel Andersen.

Klubmøder og foredrag 2024

Vi har haft mange gode klubmøder og foredrag i 2024:

I januar var der salg af dubletter og donationer af bøger og fossiler og bagefter foredrag af Ane Elise Schrøder om ”Fur Formationens fisk i et hel nyt lys”

I februar holdt Ingemann Schnetler foredrag om ”De oligocæne aflejringer i Danmark og deres fossiler, specielt i Limfjordsområdet.

I marts, umiddelbart inden generalforsamlingen, holdt Kent Albin et levende og underholdende foredrag om mikrofossiler, fototeknik mv.

I april, på det sidste klubmøde inden sommerpausen, fortalte Inga Sørensen om Juelsmindehalvøens Geologi.

I september holdt Nick B. Svendsen foredrag om Flint.

I oktober holdt Thomas Bang Holm, fra Statens Naturhistoriske Museum, foredrag om det nye fossil-site ”mitfossil.dk”.

I november holdt Line Broen, geolog ved Aarhus Kommune, foredrag om ”fossiler ved de danske kyster”.

2024 blev afsluttet med vores traditionsrige julemøde med lagkage, lotteri, musik og sang.

Vi er nu i fuld gang med klubmøder og foredrag i 2025, hvor vi:

I januar havde foredrag ved Thomas Simonsen om ”fossile insekter”

I februar var der **dubletsalg** og vi havde foredrag ved Peter Tang Mortensen om Grusgravsmuseet og dets samling af stenarter og fossiler fra Tarup-Davinde og Gundstrup området, og ikke mindst de paleocæne Kertemindeskalkblokke fra Gundstrup området.

I dag, inden generalforsamlingen holdt Line Broen foredrag om ”klimaet ændrer sig – og har altid gjort det”.

Niels Sandal er en uvurderlig hjælp til at kontakte foredragsholdere og arrangere foredrag. STORT tak for det, Niels.

Teknik

Vi kan altid trække på Arne ved klubmøderne, hvor han er back up med hensyn til teknikken og kommer med eget udstyr og sin store ekspertise.

Før foredragene kan vi se Arnes flotte diasshows med billeder fra klubbens liv. Desuden leverer han fine fotos til klubbladet, og han kan også komme med et foredrag, hvis dagens foredragsholder skulle blive forhindret.

På Hasselager Messen har Arne flere gange holdt foredrag om Meteoritter, og det er en god reklame for klubben.

Tak, Arne, for det.

Musik

Ud over teknik og fotos har Arne gennem mange år været ”koncertmester” og har sammen med Ingemann sørget for musik til møderne og planlagt sange til fællessang. Det skaber en god stemning og ro før dagens foredrag.

På det seneste er også Niels Olesen og Mette kommet til som musikere, så vi nu har et 4-mandsorkester. Vi er heldige, at vi har så gode musikere i klubben.

En stor tak for Arne, Ingemann, Mette og Niels for musik og sang. Det gør vores klubmøder til noget helt særligt.

Klubbladet

Vores klubblad, *Stenhuggeren*, runder i år de 51 år.

Vi har et meget flot, fyldigt og velredigeret klubblad, og vi leverer selv det meste af indholdet, bl.a. med beretninger om ture, klubbens historie og artikler om fossiler eller lokaliteter, boganmeldelser mv.

I klubbladet er der oftest et kort oplæg fra vores foredragsholdere, så medlemmerne kan få en lille forsmag på, hvad næste foredrag omhandler.

Både hvad indhold, layout og billeder angår, ligger Stenhuggeren i top blandt

stenklubbernes blade.

Tak til Søren Bo Andersen for et flot klubblad og for, at vi altid kan trække på din ekspertise, bl.a. i ”Spørg Stenhuggeren”, hvor medlemmer kan få svar på problematika.

Også en stor tak til alle jer, der har bidraget med indlæg i bladet i løbet af 2024: Niels Sandal, Jytte, Pia, Hanne og Søren Brix Pedersen - sidstnævnte med bl.a. spændende artikler om frådsten, palæogeografi og pladetektonik.

Og indtil videre i 2025 tak til Arne, Ingemann og Søren Brix Pedersen for spændende artikler.

Til slut også en stor tak til trykkeriet, Solbakkens KopiTryk, for deres fine og engagerede arbejde.

Klubture 2024

I 2024 kom der for alvor gang i klubture. Endagsture i Danmark med kørsel i egne biler og 2 længere ture med kørsel i minibus.

Endagsturene bliver annonceret i Stenhuggeren men kan også blive slået op med kort varsel i Facebook-gruppen.

Endagsturene har bl.a. været til:

- Stensmark Strand ved Sangstrup
- Stenhøj Strand ved Staksrode Skov
- Dalbyover Kalkbrud
- Grusgrav ved Aars
- Aggersund Kalkværk
- Ertebølle Klint og Strand

Tak til Niels Sandal, Michael Lykke-Bertelsen og Pia for arrangering af endagsture i Danmark!

De 2 længere ture i minibus(ser) har været:

- Majtur til Faxe, Stevns Klint og Møns Klint med kortere besøg i Karlstrup Kalkgrav på vej til vandrehjemmet i Faxe og til kridtbunkerne ved den ellers ikke tilgængelige kridtgrav Sigerslev på turens sidste dag.

- Septembertur til kridtgraven Lägerdorf i Tyskland

Tak til Pia for arrangering af de 2 længere ture!

Og tak til alle de medlemmer, som har været med at gøre både endagsture og de længere ture til gode oplevelser for alle.

Her i 2025 er vi også godt i gang med selvkørsturene, med

- En grusgravstur til Tirstrup og Balle grusgrave i februar
- En tur til Aggersund den 1. marts, i samarbejde med Vestjysk Stenklub
- Om en uge, den 15. marts, en tur til Vrinners Strand på Djursland
- I april er der planlagt en selvkørstur til Ertebølle Klint og strand.

En foreløbig tak til Niels, Michael, Pia og Hanne for at arrangere turene.

Kommende ture vil blive annonceret i Stenhuggeren og i Facebookgruppen.

Til efteråret vil der, måske, komme en tur med minibus til Höver ved Hannover.

Værkstedet

Vi har et godt og velindrettet værksted i Læssøesgades skole, og det har tidligere været godt brugt. Der er dog for tiden god plads i værkstedet. Værkstedet giver også gode muligheder for opbevaring af slibemateriale og sorteringsmateriale til fossilsamlere. Hans har som bekendt passet værkstedet i mange år men trak sig tilbage i starten af 2024.

Vi har i hele 2024 været på jagt efter en ny værkstedsleder. Indtil det lykkes, kan man kontakte Jytte, som har nøgler til værkstedet.

Hvis et eller flere klubmedlemmer kunne tænke sig at stå for værkstedet, må I endelig kontakte bestyrelsen.

Geocenter Grenå

Som tidligere nævnt har et af vores bestyrelsesmedlemmer, Michael Lykke-Bertelsen, den 1. juli 2023 åbnet det meget flotte museum, Geocenter Grenå, med værksted, hvor man kan sodablæse fossiler.

Adgangen til museet er gratis for Jysk Stenklubs medlemmer, og værkstedet kan benyttes mod betaling af materialer.

Museet udvides løbende og er et besøg værd.

Tak

En stor tak til bestyrelse og suppleanter for godt samarbejde og en stor indsats i det forløbne år. Tak til alle de klubmedlemmer, der møder op til foredrag og ture.

Også tak til jer, der altid hjælper med at få borde og stole på plads efter møderne. Jeg vil her også nævne Kirsten, der altid sørger for en blomst til mødet, og Ulla, der altid hjælper med oprydning efter møderne.

Tak til jer alle for et godt klubår!

Jeannette Kühl, formand

Den samlede nye bestyrelse og suppleanter i 2025

(foto, Arne Dich)

Herunder kommer det underskrevne klubregnskab

Jysk Stenklub	Driftsregnskab 2024		16-02-2025
	Regnskab	Budget	Regnskab
Kontingent	21.118,00	23.000,00	0,00
Indtægt værktøjed	50,00	200,00	740,32
Renter Bank	0,00	0,00	0,00
Julemøde	2.000,00	2.000,00	280,00
Messe / Salg	4.776,00	4.400,00	9.239,18
Litteratur-Salg	3.450,00	0,00	9.548,76
	<u>31.394,00</u>	<u>29.600,00</u>	<u>1.437,38</u>
			0,00
			7.666,00
			-2.675,00
			5.286,00
			1.133,00
			1.000,00
			1.200,00
			<u>34.855,64</u>
			<u>-3.461,64</u>
			<u>31.394,00</u>
			<u>29.600,00</u>

Status pr. 31.dec. 2024

Aktiver	Passiver
Kontantbeholdn. Klub	Egenkapital pr. 31/12 2023
Indestående i bank	Underskud
Indestående Mobile-Box	Egenkapital pr. 31/12 2024
Litteratur-beholdning	Forudbetalt kontingent
	<u>47.061,14</u>
	<u>47.061,14</u>

16/2-25 Jytte Frederiksen

16/2-25 Jytte Frederiksen

Laila Andersen

Jytte Frederiksen, kasserer

Ivan Herholt, revisor

Laila Andersen, revisor

Regnskabet revideret og godkendt. Kontantbeholdning optalt.

Bankbeholdning ultimo 2024 afstemt med kontoudskrifter.

Kassebeholdn. Værktøjed
indeholdt i indestående i bank 7.457,01

Nye klubmedlemmer februar 2024 til februar 2025

I det forløbne år har klubben fået en del nye medlemmer, så klubens netto medlemstal faktisk er steget. Dette er meget glædeligt, og vi ønsker alle nye medlemmer hjertelig velkommen og håber, at vi alle vil få gavn og glæde af hinandens bekendtskab.

Birgit Bak
Flemming Gruhn Borgkvist
Louise Christensen
Annalene Bobzin Christiansen
Lene Fly

Marwan Husni Hassanein
Sten Lennart Jakobsen
Stig Jensen
Karsten Jessen
Joan Jørgensen

Clæs Sondrup Kjær
Hjalte Sondrup Friborg Kjær
Sofie Kristensen
Anne Kirstine Langkjer
Sara Juul Nitschke

Annie Nyhus
Christel Riis Orthmann
Nils Thor Paepcke
Bo Schultz
Matilda Kristina E Tjældèn

Jane Aagaard
Kim Aagaard

ÆDELTÅRNET I AARS – halvædelsten fra hele verden

Af Søren Brix Pedersen

I Aars i Himmerland - ikke langt fra motorvej – ikke langt fra Farsø, ligger Ædeltårnet.

Aars ville have skulpturer og kunst. De kontaktede fonde og kunstnere. Og så gik det løs. Det var i start 90'erne.

Ædeltårnet var billedhuggeren **Kirsten Ortved**s idé. Hun laver kunstværker til det offentlige rum.

Ædeltårnet, der blev indviet i 1996, er smykket med rækker af polerede halvædelsten fra hele verden. Det er guf for folk, der kan lide skønne sten.

»Ædeltårnet« er placeret på Kirketorvet. Skulpturen er en lav cylinder med en diameter på tre meter.

Cylinderen er opført af standardbetonrør og udvendig beklædt med striber af halvædelstene.

Nærbillederne med mineralnavne i det følgende vises fra top og mod bund.

Grøn Aventurin

Grøn Aventurin er en kvarts variant med indhold af grøn glimmer fuchsit. Det er metallet chrom, der er farvegiver.

Grøn og rødgrøn Onyx fra Nordafrika

En variant af kvarts. MikrokrySTALLinsk calcedon (se Faktaboks)-

Korrekt bruges navnet Onyx om sort og hvid båndet agat. Men mange forskellige navne er i brug til de forskellige varianter.

Rød, brun og grøn er farvevarianter, som er anvendt på tårnet.

Hårdhed $6\frac{1}{2}$ -7 (Svær at ridse)

<https://www.mindat.org/min-2999.html>

Indisk Jaspis

Jasper eller Jaspis er en meget tæt kvartsvariant. Farven afhænger af urenheder som jern og mangan. Farveskalaen går fra rød over grøn til brun.

Hårdhed 6½-7 (Svær at ridse)

<https://geologyscience.com/minerals/silicates-minerals/jasper/>

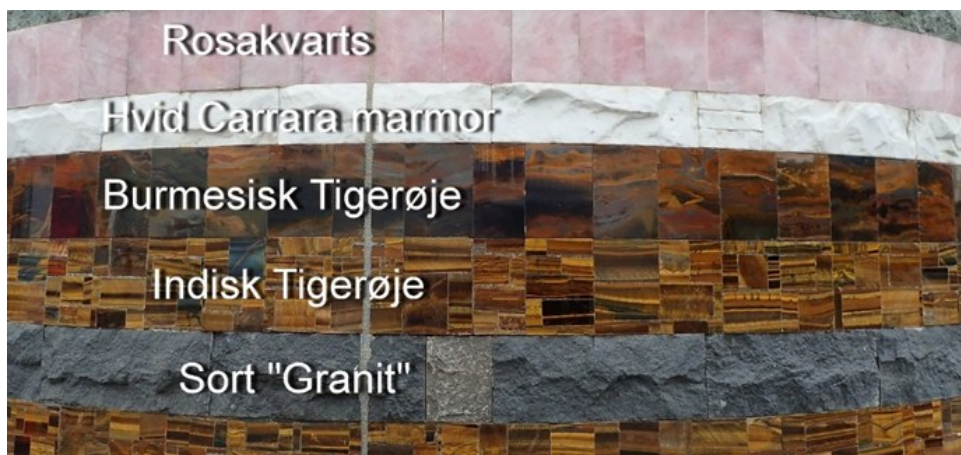
Brasiliansk Rosakvarts:

Rosenkvarter eller Rosakvarts er en storkrystal udgave af kvarts. Farven får den fra urenheder som titanium, jern og magnesium

Rosa kvarts er pink farvet kvarts (SiO₂). Den er en af de mest populære og genkendelige smykkesten.

Hårdhed = 7 (Den er svær at ridse)

https://geologyscience.com/gemstone/rose-quartz/#google_vignette

Burmesisk Tigerøje og Indisk Tigerøje

Varianter af kvarts (SiO₂). Et særligt lysbrydningsfænomen gør den flot efter polering. Dannelsen diskuteres stadig. Nogle mener, der er asbestfibre i kvartsen. Andre mener, at Tigerøje er et klassisk eksempel på synkron (samtidig) mineralvækst: En "revner åbnes og fyldes med mineralet"-proces. (Læs i linket).

Hårdhed = 7 (Svær at ridse)

<https://www.mindat.org/min-3960.html>

Italiensk Carraramarmor. Lokalitet: Carrara i området nordvest for Pisa. Oprindeligt en kalksten, der er metamorfoseret. Meget tæt og i de fine varianter næsten uden urenheder. Kridhvid, tæt og "som sukker". En meget efterspurgt sten af berømte billedhuggere, som f.eks. Thorvaldsen og Michelangelo.

<https://www.youtube.com/watch?v=Ktq4LiKAZHs>

Rød Travertin fra Iran

Travertin er kildekalk dannet på land. Ofte fra varme kilder. Den røde farve er jern. Travertin findes hundredevis af steder i verden. Et berømt sted er Tivoli, 25 kilometers øst for Rom, hvor Travertin er blevet brudt i over 2000 år. Det er ikke særlig hårdt, men kan poleres flot op. Indgår hyppigt i bygninger og skulpturer.

Sort Afrikansk Granit fra Zimbabwe

Der er IKKE en granit. Det er en Gabbro!!! Men inden for stenhuggerverdenen kalder de alt, der ligner granit, for granit, uanset dannelse.

Både granit og gabbro er dannet ved afkøling af en smeltet masse i jordskorpene. Granit indeholder mere silica (kvarts) 63% medens gabbro ligger på 45 – 52 %. Man kalder granit, der er lys, for en sur bjergart, på grund af det høje silica indhold. Og Gabbro, der er mørk, kalder man basisk.

FAKTABOKS

KVARTS-navne. Er du forvirret, så læs her og bliv mere forvirret.

Kvarts, Silica, SiO₂ forekommer i mange varianter. De opdeles i makrokrystalline, hvor farven er væsentlig og mikrokrystalline, der er opbygget fibrøst eller kornet.

***Makrokrystalline:** Bjergkrystal er farveløs og transparent, Mælkekvarts, Ametyst, Citrin, Røgvarts, Rosakvarts, Katteøje, Aventurin.*

*Calcedon er fibrøse, **mikrokrystalline** varianter: Karneol, Chrysopras, Agat, Onyx. De kornede omfatter Flint, Jaspis, Båndjaspis, Tigerøje.*

Om billedhuggeren Kirsten Ortwed (født 28. maj 1948 i Virum). Hun er en dansk billedhugger, som er uddannet på Det Kongelige Danske Kunstakademi, hvor hun studerede fra 1972 til 1975. Kirsten Ortweds yndlingssten er Onyx.

Udvalgte skulpturer i det offentlige rum: Brønden og Ædeltårnet, Aars (1996), Raoul Wallenberg monumentet, Stockholm (2001), Berings-øen, Horsens (2002), Sten til indre gårde til Frederiksberg Gymnasium (2004), Syntax & Section, Lunds Universitet (2004), Mindsten for Kong Håkon ved Charlottenlund Slot (2005), Platform til Statsfængslet Østjylland i Horsens (2006), skulpturen 14-7-2006 (2016)

Skulpturstopp i Moss, Norge, kolonnaden "The gate" på Københavns Universitets Søndre Campus (2017)
Se foto til venstre.

KILDE: https://da.wikipedia.org/wiki/Kirsten_Ortwed

ØVRIGE KILDER: Angivet ved de enkelte afsnit, samt bog af Ole Johnsen, Mineralernes Verden, Gads Forlag, 2000.

INTERAKTION MELLEM FOSSILE DYR – GNAVEDE SØPINDSVIN I SKRIVEKRIDTHAVET

Af Sten Lennart Jakobsen, Peter Bennicke & Søren Bo Andersen

Under fossiljagt i skrivekridtet ved bla. Stevns Klint støder man ofte på de store irregulære søpindsvin (*Echinocorys scutata*). Flere af dem er trist nok mere eller mindre beskadigede, så det er fristende blot at kassere dem, men det skal man afholde sig fra. De rummer nemlig en interessant historie, som vi vil vise her.

Fig. 1 – En af de typiske ”beskadigede” og afstoppede *Echinocorys scutata*-skaller. Her med bidmærker i kanten og ydersiden.

Det var et heldigt fossilfund i Holtug Kridtgrav, som gav mulighed for at gennemskue, hvad der var sket med disse beskadigede ”halve” søpindsvin.

Fig. 2 - Stykket, hvor en Pycnodonte-østers som larve slået sig ned inden i et Conulus-søpindsvin.

Det var fundet af en stor *Pycnodonte*-østers, som var delvis indkapslet i flint, der blev nøglen til forståelsen. Den havde nemlig som larve slået sig ned inden i bunden af et aftoppet søpindsvin (*Conulus*), som derved tjente som substrat for østersens videre vækst. Ved at undersøge dette søpindsvin nærmere kunne man se, at søpindsvine-skallen havde bidmærker på kanten. Fænomenet med gnavemærker i hele (dvs. komplette) søpindsvin var kendt og allerede beskrevet i en tysk afhandling af Gripp i 1929.

Med den gamle information og det nye aha-fund var det bare om at gå i gang med at få indsamlet nogle "beskadigede" *Echinocorys*. På i alt 14 eksemplarer med bidmærker blev kridtfyldt indeni præpareret ud. Som resultat kunne man på enkelte af søpindsvinene se, at forskellige bryozoer havde bosat sig på (inkrusteret) undersiden af søpindsvinene.

Fig. 3 – Et aftoppet Echinocorys-søpindsvin. Indersiden er bevookset af især cheilostome bryozoer.

På flere af skallerne var ydersiden og specielt undersiden fri for bryozobevoksning! Dette tyder på, at den observerede beskadigelse med mangel af skallens top i virkeligheden var bidmærker efter et dyr, som har fortæret søpindsvinet, mens det endnu var levende. Toppen af skallen må være blevet bidt af og de indenfor placerede gonader (kønskirtler) blev ædt, ganske som når vi mennesker spiser søpindsvin på restaurant ved Middelhavet. Den resterende hule skal og bund blev liggende nede i kridtslammet, hvorved ydersiden og undersiden så ikke var blottet for efterfølgende bryozobevoksning, mens indersiden var – ja sågar en østers fandt altså vej til denne vokseplads.

At søpindsvinene virkelig er blevet angrebet i levende live eller meget hurtigt efter, viser et spektakulært fund af en *Tylocidaris baltica* med stadig vedhæftede kølleformede pigge.

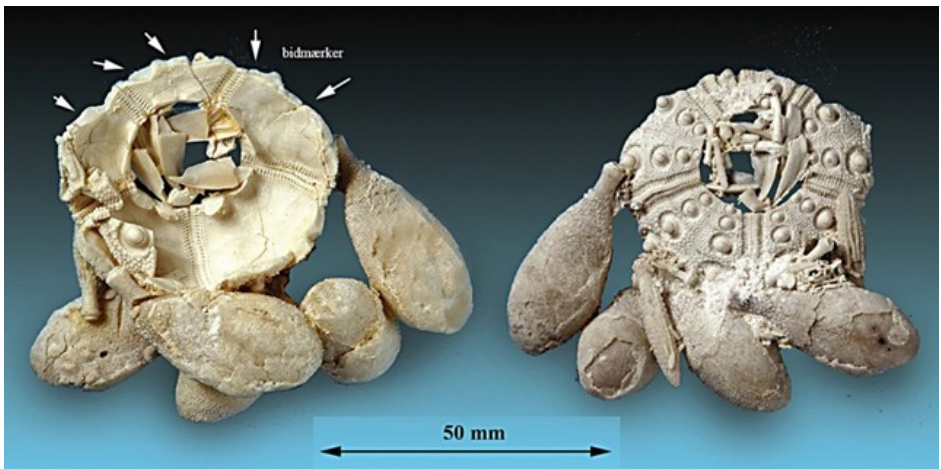

Fig. 4 – *Tylocidaris baltica* med pigge. Overdelen er ædt, og det hele er væltet rundt i en samlet helhed.

Forsøg med både søpindsvin og andre pighude viser, at der kun går få dage efter dødstidspunktet førend hud og ligamenter nedbrydes, og delene falder fra hinanden. Stykket med *Tylocidaris* har hængt sammen under hele rovdyrets måltid, der gjorde det af med oversiden af skallen (publiceret af Salah & Schmid, 1982).

Echinocorys levede halvt nedgravet i eller ”pløjende” gennem kridtslammet og var synligt for passerende rovfisk og hajer, som nemt kunne spotte et bytte-

dyr. I modsætning hertil var *Echinocorys*'s nære slægtninge, arter af *Micraster*, *Cardiaster* og *Cyclaster* alle nedgravet temmelig dybt i havbunden - godt beskyttet mod rovfisk. Det virker sandsynligt, at den eller de skyldige i massakren mod *Echinocorys* har været benfisk og eller hajer. I Nutiden findes en række fisk, som spiser søpindsvin. Aftrækkerfisk (familien Balistidae) og den californiske ulvefisk (slægten *Hoplias*) er begge fisk, som har søpindsvin på menuen. På nettet findes flere videoer med disse fisk i færd med at fortære søpindsvin (se links i referencelisten herunder).

Fig. 5 – En californisk ulvefisk (Hoplias sp.) er godt i gang med at knuse et regulært søpindsvin (Echinus sp.).

Bundlevende hajer som hornhajer (*Heterodontus*) kunne også have været på spil. Dem finder man tænder af i kridtet. De har et specielt tandsæt beregnet til at tygge gennem hårde skaldele. I en tysk afhandling om tilsvarende bidmærker på søpindsvin har man afstøbt tandmærkerne og sammenlignet med hajtænder og på den måde fundet frem til den pågældende hajtype.

Søpindsvin har været og er et yndet fødeemne for en lang række rovfisk, men har udviklet forskellige strategier for at undgå dem.

Ud over at vise nogle sjove fænomener, vil vi opfordre til, at man ikke i første omgang bare smider uperfekte eksemplarer væk. Også fossiler, der ikke er i "mint condition" kan rumme på nye indsigter og sjove historier. Gå blot i gang .

Fig. 6 – Echinocorys sulcata, Det almindelige irregulære søpindsvin fra Dalbyover Kalkgrav med markante bidmærker har måske udviklet en særlig tyk skal, som her har forbindret et sultent dyr i at trænge helt igennem.

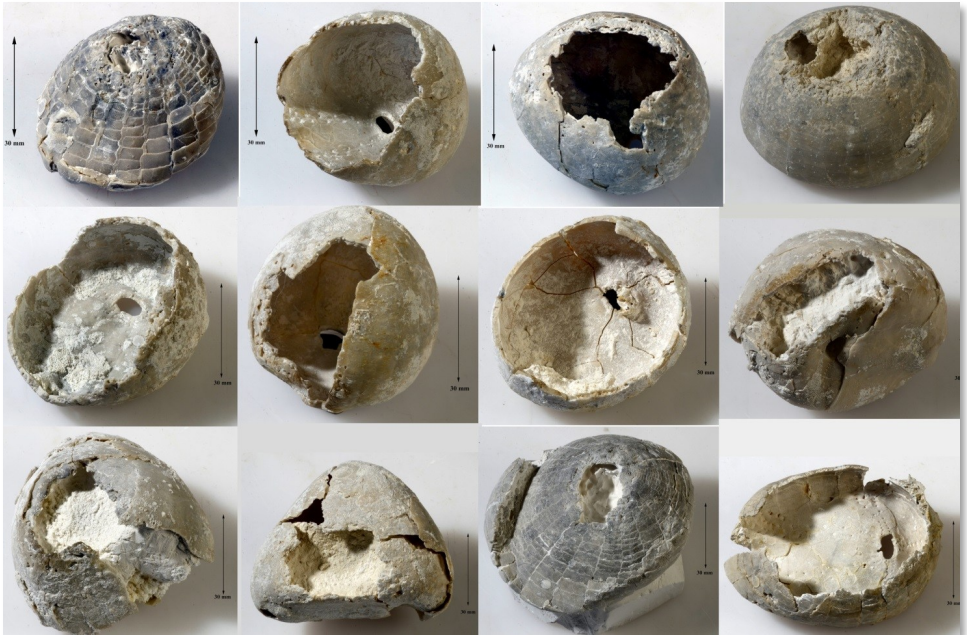

Fig. 7 – En stor del af det undersøgte materiale af spiste Echinocorys scutata fra Sen Maastrichtien, skrivekridt. Fundet i Stevns Kridtbrud af Peter Bennicke.

Litteratur og referencer

Donovan & Jagt, 2020: Ichnology of Late Cretaceous echinoids from the Maastrichtian Type area (The Netherlands, Belgium) – 4. Shark *versus* echinoid: failed predation on the holasteroid *Hemipneustes*. Mizunami Fossil Museum.

Gripp, K, 1929: Über Verletzungen an Seeigeln aus der Kreide Norddeutschlands. – *Palaeont. Z.*, 11: 238-245, 7 Abb.; Berlin.

Hattin, Donald E, 1996: Fossilized regurgitate from Smoky Hill Member of Niobrara Chalk (Upper Cretaceous) of Kansas, USA: *Cretaceous Research* (1996) **17**, 443 – 450

<https://www.youtube.com/shorts/2jHuKXRZDGM> Californisk ulvefispiser søpindsvin i videoen.

https://www.youtube.com/watch?v=Uw_nj6_-gY8 Aftrækkerfisk spiser søpindsvin i videoen.

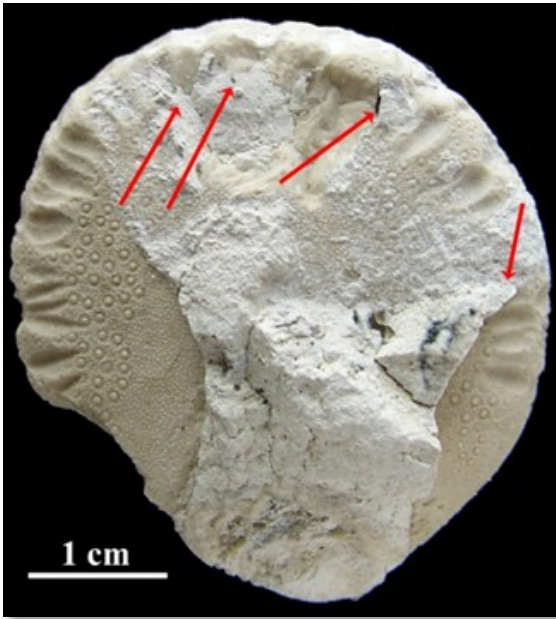
Salah & Schmid, 1982: Die Tylocariden (Reg. Echiniden) der Ober-Maastricht-Stufe von Dänemark und NW Deutschland. *Geologisch. Jahrbuch*, A 61, s. 177-205

EFTERSKRIFT TIL: GNAVEDE SØPINDSVIN I SKRIVEKRIDTHAVET

Af Søren Bo Andersen og Sten Lennart Jakobsen

I vores artikel her i Stenhuggeren, lige før denne, viser vi et søpindsvin, en *Echinocorys sulcata* fra Dalbyover, med bidmærker langs hele kanten fra enten tænder af fisk eller klosakse af krebsdyr. Den slags bid eller gnæv har været kendt siden Gripp beskrev dem i 1929.

En kollega læste vores artikel undervejs og mente at have set en artikel om, at sådan nogle gnavemærker slet ikke var gamle, altså samtidige med fossilets levetid, men var meget senere, nutidige og var foretaget af en gnaver, der søgte at skaffe kalk til sine knogler. Det var jo noget af en udmelding, som straks satte os i gang med at skaffe indicier og helst beviser for vores og Gripps påstand.

Et eksemplar fra egen samling af en Echinocorys obliqua med det typiske gnav. Røde pile angiver steder, hvor oprindelig kalkudfældning og flintudfældning ligger oven i gnavesporene og dette viser, som i Gripps figurer, at gnavningen var oprindelig, altså foregik i Øvre Danien. Lokalitet: Tilsted ved Thisted.

Et andet eksemplar fra egen samling og samme lokalitet viser endnu en Echinocorys obliqua med gnavespør. Ved de røde pile ser det ud til, at pigvorter er ved at blive gendannet i sporene. Gnavningen var altså også her fra Øvre Danien.

Fotos: Søren Bo Andersen, saml. SBA.

Litteratur

Gripp, K, 1929: Über Verletzungen an Seeigeln aus der Kreide Norddeutschlands. – *Palaeont. Z.*, 11: 238-245, 7 Abb.; Berlin.

Tur til grusgrave på Djursland, Balle Grusgrav og Tirstrup Grusgrav februar 2025

Af Niels Sandal

Lørdag den 22. februar mødte 17 klubmedlemmer op ved grusgravene ved Tirstrup og Balle. Det var efter årstiden godt vejr, og efter at Michael havde vist os eksempler på fossiler, man kunne finde i grusgraven, fordelte vi os i den meget store grusgrav.

De store stenbunker i Balle Grusgrav drager turens deltagere

Efter nogle timer kunne vi se de forskellige deltageres fund og spise vores madpakke. Derefter tog nogle til en grusgrav ved Glatved, mens andre tog til en nærliggende grusgrav.

Der blev fundet en del søpindsvin, flest *Echinocorys*, men også sjældnere arter som måske en *Micraster* og måske *Bolbaster*.

To specielle søpindsvin.
Tv. Måske en slægtning til *Micraster* og th. en *Bolbaster*

Bogstavelig talt en håndfuld *Echinocorys* søpindsvin

To brachiopoder, *Carneithyrus lens?* i henholdsvis flint og i kalksten. Øvre Danien.

Den store østerstype, *Pycnodonte vesicularis* med skallens mange lag meget tydelige. De mange lag med blærer eller luftrum imellem gjorde, at østersen dels ikke skulle udfælde så meget kalk og dels ikke kom til at veje så meget. Hele ideen med den store, skålformede skal var, at skallen skulle kunne "sejle oven på" den bløde kalkslambund.

Der var mange blokke af Danienkalk. En del af dem havde større gravegange i kalken. Der blev endda fundet fossile spøgelsesrejer (*Calliamassa*) i nogle af dem. Måske er de ansvarlige for gravegangene. Der var også ældre sporfossiler, såsom *Skolithos* og mulige *Diplocraterion* ormerør, som nok er kommet med isen fra Bornholm eller Sverige. Et stykke stribet flint lignede et fiskeskelet, men er det ikke.

Et af to fundne eksemplarer af spøgelsesrejen, *Calliamassa*, som nok har været den ansvarlige for de mange, centimetertykke gravegange i den hårde kalksten i grusgravene.

En sandsten med gravespor, som muligvis stammer fra Kambrium.

Navn: *Diplocraterion*.

Ved Glatved blev der fundet en fin nautil, måske en *Eutrephoceras* sp. i kalken fra Øvre Danien.

Pias flotte fund, en nautil, *Eutrephoceras*, fra Glatveds kalksten fra Øvre Danien.

Nærfoto af en såkaldt Wealdenblok/Katholmblok, som af Istidens gletsjere blev bragt hertil fra området omkring Anholt.

Muslingeskaller i mængdevis. Fiskeskæl kan også ofte findes i disse blokke.

Geologisk alder: Overgangen mellem Jura og Kridttid.

Der blev også fundet store og små Wealdenblokke (også kaldet Katholmblokke eller Anholtblokke) fra Jura eller Tidlig Kridt. De fundne blokke er af den sandstenslignende type, som er kendt som Katholmblokke. De er fyldt med muslingeskaller, men også med enkelte små sorte fossiler, der blandt andet kan være *Lepidotes* fiskeskæl (pansergedde). Nogle af disse blokke var så store, at der skulle flere personer til at rulle dem ned fra stenbunkerne, inden de kunne puttes i bagagerummet. Enkelte af blokkene kunne flækkes, mens andre var så solide og store, at det vil kræve et godt venskab med en bulldozerfører at få dem ud.

Se mere om disse blokke i en tidligere artikel af Henrik S Jensen i Stenhuggeren (april 2014, Total nr. 144, side 19-24). Eller alternativt på denne web-side:

<http://www.danske-fossiler.dk/HSJ/HenrikSJensen2014-Anholt-blokke.pdf>

TURANNONCER/UDFLUGTER

Tur til Stensmark Strand ved Sangstrup samt Geocenter Grenaa lørdag den 31. maj kl. 10 - kørsel i egne biler

Sted: Vi mødes lørdag kl. 10 ved Stensmark Strand øst for Sangstrup, 8500 Grenaa.

Rute: Inden Sangstrup drejes mod øst ad Damsagervej, og der, hvor den drejer til højre og bliver til Stensmarkvej, fortsættes lige ud ad grusvejen mod stranden.

Turleder: Michael Lykke-Bertelsen. Mobiltlf. 2828 0626

Der er gode chancer for at finde *Galerites* og *Echinocorys* søpindsvin, brachiopoder, enkeltkoraller samt små krabber. Hammer/mukkert og mejsel er gode til at kløve kalkblokke. Husk sikkerhedsbriller!

Efter strandturen er der mulighed for at besøge Michaels museum, **Geocenter Grenaa**, Bredstrupvej 18, 8500 Grenaa, hvor der er mulighed for at præparere fossiler.

Vi ses måske?

Tur til Gram Lergrav og Museum Søndag den 22. juni kl. 10 - kørsel i egne biler

Adressen på museet er; Lergravsvej 2, 6510 Gram.

Entré: Hvis vi er mindst 10 personer, koster det 68 kr./person at komme ind. Ellers koster det 85 kr.

Turleder; Niels Sandal. Mobiltf. 2076 0042.

Vi starter med at besøge museet, der viser de mange forskellige typer fossiler, man kan finde i leret. Heriblandt flere store hvalskeletter.

I det 10 millioner gamle ler fra Øvre Miocæn kan man finde mange forskellige snegle og muslinger samt hjætænder og bryozoer. Hvis man er rigtig heldig, kan man finde knogler fra hvaler.

Hvis det er vådt, skal man være forberedt på, at man let bliver mudret godt til, så skiftetøj og gummistøvler er en god idé.

Oplysninger om lokaliteten; Se også
www.jyskstenklub.dk/gram_lergrav.htm

STATENS

NATURHISTORISKE MUSEUM

FossilFestival 2025

Mail til alle interesserede fra Thomas Bang Holm

Kære alle,

Den 20. september 2025 vil Statens Naturhistoriske Museum endnu engang sætte fossiler og palæontologi i fokus, når FossilFestival vender tilbage. Igen i år sker det som et led i Geologiens Dage, der koordineres af Dansk Geologisk Forening, og som vil finde sted i weekenden i uge 38 og dagene op til. Mere info om Geologiens Dage vil blive meldt ud af Dansk Geologisk Forening.

Formålet med FossilFestival er at dedikere en dag til fossilerne og palæontologien. Den 20. september vil vi selv afholde fossil-aktiviteter på Statens Naturhistoriske Museum. Da vi gerne vil nå ud til så mange danskere som muligt, er alle, som har lyst og mulighed, velkomne til at arrangere deres eget fossil-arrangement et sted i landet d. 20. september eller en af dagene op til i uge 38.

Derfor skriver vi til dig, da vi tænkte, at det kunne være af interesse. Sammen kan vi inddrage danskere i alle aldre i palæontologiens mange forskellige aspekter og introducere dem til den viden, som bl.a. den danske natur og dens fossiler kan give os om livets og Jordens udvikling.

Der vil ikke være en central koordinering af FossilFestival, men Statens Na-

turhistoriske Museum har oprettet en side, hvor arrangører interesseret i at deltage med et fossil-arrangement i FossilFestival kan få tips og ideer.

Læs mere her:

<https://snm.dk/da/arrangoerer-til-fossilfestival>

På siden er der også mulighed for at skrive dit arrangement ind i en tilmeldingsformular, så du kan få vist dit arrangement på Statens Naturhistoriske Museums hjemmeside for FossilFestival. Dette vil være forbeholdt arrangementer, som har fossiler og palæontologi i fokus. Andre geologiske arrangementer, som vil blive afholdt i forbindelse med Geologiens Dage, bør tilmeldes det mere generelle program ved Dansk Geologisk Forening.

Del endelig med andre, der kunne være interesserede i at arrangere et fossil-arrangement. Skulle FossilFestival ikke være af interesse, og ønsker du ikke at modtage flere mails om FossilFestival, kan du blot meddele dette til mig på tholm@snm.ku.dk.

Vi glæder os til et brag af en FossilFestival!

Med venlig hilsen

Thomas Bang Holm

Projektleder på Danmark Udforsker Fossiler

MitFossil

Projektleder 'Danmark Udforsker Fossiler' / Project manager 'Denmark Uncovers Fossils'

Spørg Stenhuggeren

- med svar af Søren Bo Andersen

Dette er en service, som dukker op, når der indkommer spørgsmål til bladet. Vi prøver at finde svar på geologiske og fossil-emner. Så spørg, hvis du har et problematisk fossil eller mineral som her i dag, hvor Peter KA Jensen skriver:

Jeg har fået et mineral i "kommision" mhp. bestemmelse (se vedhæftede). Jeg er noget usikker, men mineralet er fra Island. Dimensionerne er ca. 2x2 cm og den er ganske let. Kan du hjælpe?

Med venlig hilsen Peter K. A. Jensen

Mineralet fra Island

Kære Peter

Ja, jeg kan hjælpe i dette tilfælde. Det er et mineral fra Zeolith-gruppen, hvori indgår lidt forskellige.. Karakteristisk for dem er, at de optræder stråleformet/nåleformet og bl.a. derfor forekommer "lette". Zeolith-mineraler er særligt hyppige som udfældninger i hulrum i basalt-lava, fx (og særlig hyppigt) i Island og Færøerne. Det passer jo fint med forekomststedet for "dit" mineral.

Interessant for Zeolith er, at det kan fremstilles kunstigt og har stor hverdags- og industriel anvendelse. De tynde lameller af mineralet er nemlig i stand til at udveksle/bytte ioner. Zeolith findes derfor ofte i vaskemidler - prøv at læse på æsken næste gang.

Mange hilsener fra SØREN

Michael Bak

I øjeblikket masser af fine og sjældne mineraler til salg fra min samling (tidl. Claus Hedegaard) - bl.a.:

- *Mere end 50 forskellige zeolite-mineraler*
- *Sjældne mineraler fra hele verden*

Overvejer du at sælge din samling ?

Med kontakt til samlere og forhandlere i USA og Europa kan jeg tilbyde dig den bedste pris for din samling af fine mineraler og gode enkeltstykker.

Kærdalen 16 - 3660 Stenløse - Tlf. 23 21 15 43

michaelbak@worldofminerals.dk

Medlemskab af Jysk Stenklub

Kontingentet for 2025

skal iflg. vedtægterne være betalt inden generalforsamlingen i marts, men det koster ikke ekstra at betale inden da. Enkeltmedlem **175 kr.** og par (kun 1 klubblad) **250 kr.**

Bank reg.nr.: **1551 1217380** - MobilePay: **2854qz** eller kontant betaling på et klubmøde.

HUSK, KLUBKASSEN VENTER PÅ DIN INDBETALING FOR 2025.

Via bank, MobilePay eller kontanter - bare ikke naturalier.

På forhånd tak fra *Kassereren*.

Klubbens værksted og bibliotek på Læssøsgades Skole

Der er ikke så mange brugere tilmeldt i øjeblikket, så udnyt gerne de ledige pladser. Maskinerne er der og venter på at blive brugt, så hold jer ikke tilbage.

Husk af hensyn til de låste døre at ringe besked, (Jytte 2943 0901), om du kommer på værkstedet.

Brug af sølvværkstedet: 5 kr. pr. gang. Brug af slibeværkstedet: 10 kr. pr. gang.

Kontakt: *Klubben søger en ny person til at passe værkstedet og maskinerne samt stå for indkøb - har du lyst, så henvend dig til formanden eller meld dig på generalforsamlingen.*

Indtil videre kan man kontakte Jytte Frederiksen på mobil tlf. 29430901 som foreløbig kontakt vedrørende værkstedets forhold.

Centeret drives af Michael Lykke-Bertelsen, Bredstrupvej 18, 8500 Grenaa. Tlf. 28280626, mail geocentergrenaa@gmail.com Michael er medlem af klubbens bestyrelse, og klubbens medlemmer har gratis adgang til centeret, hvor der er store udstillinger af danske Danienfossiler og Kridt-fossiler samt en mængde fossiler fra udlandsture. Samlingerne vokser i hastigt tempo, ligesom centeret gerne modtager samlinger mv som arv og videreførsel.

at betale dit medlemskontingent for 2025 *snarest*

Program for Jysk Stenklub forår og sommer 2025 Klubmøderne er på Åby Bibliotek, Ludvig Feilbergsvej, Åbyhøj.

Hold dig fortsat orienteret på klubbens hjemmeside eller Facebook-profil. Nye hurtigture" kan være dukket op. Foredrag og arrangementer kan være blevet ændret !

- Lørdag d. 12/04: Klubmøde: Foredrag ved Erik Skovbjerg Rasmussen, GEUS:
Fra kulsump og store floder til dybmari­ne algeaflejringer, en diatomit. – Nye studier af den miocæne lagserie i Danmark.
- Søndag d. 13/04: Selvkørstur, **Ertebølle Klint og Strand**. Mødetid kl. 10.
Se nærmere i turannoncen i forrige nr. af bladet. Turleder, Niels Sandal.
- Lørdag d. 24/05: **FossilCon 2025** i Gram Museum/Gram Lergrav fra kl. 10.
Foredrag, Information, Fossiljagt i lergraven og meget mere.
Søg detaljer på internettet og i Facebook.
- Lørdag d. 31/05: Selvkørstur til **Stensmark Strand ved Sangstrup** og bagefter til **Geocenter Grenaa**. Mødetid kl. 10.
Se turannoncen inde i bladet. Turleder, Michael Lykke-Bertelsen.
- Søndag d. 22/06: Selvkørstur til **Gram Museum og Lergrav**. Mødetid kl. 10.
Se turannoncen inde i bladet. Turleder, Niels Sandal.
- Lørdag d. 13/09: Klubmøde: Sommerens fund. Dernæst foredrag ved Søren Bo Andersen:
Søpindsvin, stort og småt, nyt og gammelt.
- Lørdag d. 11/10: Klubmøde: Endnu ikke fastlagt en foredragsholder.
- Lørdag d. 08/11: Klubmøde: Foredrag af Søren H. Andersen:
Geologer og arkæologer – samarbejde og resultater.
- Lørdag d. 13/09: Julemødet med lotteri, Nisseorkester, sang og Othello­lagkage.

**Deadline for septembernummeret af STENHUGGEREN er den 20. juli 2025.
Materiale sendes/afleveres til Søren Bo Andersen (sba@geolsba.dk).**

**AL DELTAGELSE I FORENINGENS AKTIVITETER SKER PÅ EGEN REGNING OG RISIKO
Ved ankomst til møderne på Åby Bibliotek efter kl. 14.00, hvor dørene bliver lukket, kan man benytte klokken til højre for døren. Husk selv at medbringe nødvendig proviant til møderne. Fra kl. 13.00 er der åbent for handel, bytning, stensnak og "sten på bordet". Mødet starter kl. 14.30.**